

ВІДГУК
офіційного опонента
кандидата економічних наук, доцента
Чугаєва Олексія Анатолійовича
на дисертаційну роботу Пашенко Ольги Вячеславівни
«Інвестиційні стратегії країн в умовах регіоналізації міжнародної
торгівлі», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних
наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні
економічні відносини

1. Актуальність теми дослідження.

Міжнародні інвестиційні процеси є важливою ознакою сучасного світового господарства. Для країн-реципієнтів іноземні інвестиції є засобом прискорення економічного та технологічного розвитку. В той же час країни походження інвестицій користуються перевагами посилення свого гео економічного впливу. На рівні компаній іноземні інвестиції є засобом мінімізації витрат та збільшення прибутку. Інвестиційні стратегії є важливою складовою національних стратегій розвитку і спрямовані на залучення іноземного капіталу в сфері, де він може бути ефективно використаний, та на захист інтересів національних інвесторів за кордоном.

В умовах активізації процесів регіоналізації міжнародної торгівлі конкуренція за залучення стратегічних іноземних інвестицій набуває нового змісту. Крім двосторонніх інвестиційних угод та нормативних актів міжнародних організацій, питання регулювання міжнародного руху капіталу є важливою складовою все більшої кількості регіональних та інших преференційних торговельних угод. Регіональні угоди не тільки спрямовані на зменшення тарифних та нетарифних бар'єрів для міжнародної торгівлі, а й дають можливість покращити інвестиційний клімат за рахунок збільшення розміру ринку, передбачуваності економічної політики, покращення доступу

для капіталу з країн-партнерів. При цьому за умов політики відкритого регіоналізму переваги можуть одержати як країни-члени, так і треті країни. Відповідно, національні інвестиційні стратегії мають бути адаптовані до новітніх процесів поглиблення регіональної економічної інтеграції.

Особливого значення проблема залучення іноземних інвестицій має для України. Вони розглядаються як засіб активізації економічної динаміки в умовах нестачі внутрішніх фінансових ресурсів, засіб технологічної модернізації виробництва з урахуванням необхідності адаптації до вимог технічного регулювання в умовах імплементації Угоди про асоціацію між Україною і ЄС.

З огляду на вищезазначене, дисертаційна робота Пащенко Ольги Вячеславівни є актуальною і спрямована на вирішення важливої теоретичної та науково-практичної задачі.

2. Обґрунтованість та достовірність сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій.

Дисертаційна робота має послідовну і логічну структуру, де спочатку розглядаються теоретичні засади досліджуваної проблеми; далі аналізуються тенденції міжнародних інвестиційних процесів за участю країн-членів регіональних інтеграційних утворень; досліджуються фактичні особливості, механізм та середовище реалізації національних інвестиційних стратегій. Зміст дисертації відображає поставлені у роботі завдання.

При підготовці роботи автор використав широкий масив закордонних та вітчизняних інформаційних джерел, зокрема наукові публікації, аналітичні матеріали, офіційні видання міжнародних організацій, бази статистичних даних та міжнародні угоди. Широко застосовуються сучасні статистичні дані за широкою вибіркою країн, які представляють різні інтеграційні утворення та мають різний рівень економічного розвитку. Використаний фактологічний

матеріал дозволив розглянути конкретні приклади стратегій країн та засобів їх реалізації для підтвердження результатів дослідження.

В процесі дослідження використано як загальнонаукові методи пізнання, так і спеціальні методи регресійно-кореляційного аналізу. Використані критерії якості розроблених економетричних моделей, зокрема коефіцієнти кореляції, детермінації, F-критерій. Діаграми розсіювання у додатках Н-С додатково дозволяють оцінити якість регресійних моделей, що характеризують зв'язок між прямими інвестиціями, ВВП та експортом в окремих країнах. Відповідно, досліджувана проблема розглядається не тільки на теоретичному рівні, основні висновки підкріплені результатами емпіричного аналізу.

Наведені аргументи свідчать про високий професійний рівень авторки роботи та достатню обґрунтованість здійснених висновків та рекомендацій.

3.Наукова новизна положень, висновків та результатів дисертації.

В процесі здійснення дисертаційного дослідження одержано такі основні результати, що характеризуються науковою новизною, одержані авторкою самостійно і відзначають її внесок у вирішення досліджуваної проблеми:

1. Подано авторське розуміння концепції «інвестиційна стратегія країни» як детального, усебічного, комплексного плану дій, який передбачає встановлення основних пріоритетних напрямків прямого іноземного інвестування країн та спрямований на досягнення заданих цілей. Вона є складовою частиною національної стратегії розвитку, базується на низці принципів і включає декілька визначених автором етапів (с. 48-58).

2. Формалізовано механізм реалізації інвестиційних стратегій країн в умовах регіоналізації міжнародної торгівлі з урахуванням видів та цілей інвестиційних стратегій; рівнів та принципів реалізації інвестиційних стратегій; методів фінансового, податкового та організаційно-правового

характеру в рамках політики лібералізації або протекціонізму в сфері регулювання руху міжнародних інвестицій (с. 229-243).

3. Оцінено характер і силу зв'язку між надходженням прямих іноземних інвестицій, ВВП та експортом на рівні інтеграційних блоків (АТЕС, БРІКС, ЄС, НАФТА, МЕРКОСУР, АСЕАН) та окремих країн (с.199-213, 300-312). Відзначено значну відмінність між країнами різного рівня розвитку. Якщо в розвинутих країнах, зазвичай, зв'язок слабкий або іноді навіть існує негативна кореляція, то для країн, що розвиваються, прямі іноземні інвестиції є важливим джерелом прискорення економічного зростання та розвитку експорту.

4. Запропоновано авторську класифікацію інвестиційних стратегій розвитку країн (торговельно-експансіоністська, торговельно-інвестиційна, інвестиційно залежна, а також перехідні етапи між ними) та методику типології країн відповідно до вказаних стратегій на основі рівня залежності ВВП та експорту від прямих іноземних інвестицій, чистих потоків прямих інвестицій та інноваційного потенціалу (с. 61, 215-217). На основі розрахунку коефіцієнтів кореляції та статистичних даних автором здійснено класифікацію країн відповідно до визначених видів (с. 323-327). Зазначена класифікація дозволила виокремити пріоритети країн щодо торговельно-інвестиційної співпраці в умовах економічної інтеграції (с. 216-229).

5. Обґрунтовано інвестиційну складову концепції регіоналізації міжнародної торгівлі (с. 62-84, 88-98). Показано, що процес регіоналізації, який на інституціональному рівні проявляється через оформлення двосторонніх, багатосторонніх та мегарегіональних угод, впливає на міжнародні інвестиційні потоки. Поряд з білатеральними інвестиційними угодами регіональні торговельні угоди, що містять інвестиційні положення, є важливим засобом реалізації інвестиційної стратегії країн-членів. В свою чергу останні автор класифікує за кількістю та статусом учасників, формами макроекономічної інтеграції та сферою охоплення питань.

6. Охарактеризовано особливості розвитку торговельно-інвестиційних зв'язків (с. 135-170) та інвестиційної політики країн на прикладі інтеграційних утворень з розмежуванням заходів інвестиційної лібералізації та протекціонізму залежно від регіональних, національних та секторальних особливостей (с. 171-189). Встановлено зростання значущості АТЕС, БРИКС, збереження позицій – НАФТА, АСЕАН, послаблення позицій – ЄС, МЕРКОСУР в торговельно-інвестиційній сфері. На галузевому рівні як пріоритетні сфери міжнародного інвестування відзначені сфера послуг, нафтопереробна та харчова промисловість (с. 127-134).

7. Визначено детермінанти середовища формування та реалізації інвестиційних стратегій країн (с. 245-248) та ефекти міжнародних інвестицій для різних суб'єктів: інвестора, країни походження інвестицій, приймаючої країни та світової економіки в цілому (с. 43-45).

4. Значущість результатів, висновків і рекомендацій для науки та практики.

Дисертація є важливим доробком у вирішенні науково-теоретичної та науково-практичної задачі в сфері дослідження міжнародних інвестиційних потоків та економічної інтеграції. Вона може бути використана як основа для подальших досліджень тенденцій та засобів регулювання міжнародних інвестицій. Висновки та рекомендації можуть бути застосовані державними установами, науковими та освітніми закладами та приватними компаніями, які виходять на зовнішні ринки.

Важливими і практично корисними є положення щодо деталізації етапів розробки та реалізації інвестиційної стратегії (с. 49-55). Заслужують на увагу узагальнення досвіду і рекомендації щодо інвестиційно залежної стратегії та торговельно-інвестиційної стратегії, які найбільше відповідають умовам функціонування економіки України (с. 218-228, 241-243), зокрема щодо співвідношення інструментів лібералізації та регулювання

міжнародних інвестиційних потоків. Зазначені типи стратегії спрямовані на досягнення цілей сталого розвитку, покращення бізнес-середовища, розвиток енергетичного сектору, інфраструктури; економічне зростання та підвищення конкурентоспроможності національної економіки на міжнародних ринках через імпорт технологій (с. 61). Автором відзначені переваги та ризики кожної з інвестиційних стратегій (с.228-229), які необхідно враховувати в процесі планування та моніторингу.

Щодо факторів, які впливають на рішення про здійснення інвестицій в країну, на перші місця виходять регуляторні фактори, особливо безпека, ефективність державної політики, зручність податкової системи (с. 245-246).

Розраховані регресійні моделі (с.199-213, 300-312) дають можливість оцінити ефективність залучення прямих іноземних інвестицій та відповідно національних інвестиційних стратегій низки країн та інтеграційних утворень з точки зору досягнення цілей економічного зростання та збільшення надходжень від експорту. Виходячи з розрахунків автора, можливо також зробити припущення про переважно ациклічний та іноді антициклічний характер надходжень прямих іноземних інвестицій у розвинуті країни та проциклічність їх у країнах, що розвиваються, що може бути предметом додаткового дослідження.

Представляють інтерес відзначені тенденції у зміні національних інвестиційних політик. Зокрема, на с. 171-172 показано, що основні реформи в сфері регулювання інвестицій відбувалися у 2004-2005 рр., водночас у 2016 р. спостерігався черговий пік у кількості змін у національних інвестиційних політиках. При цьому майже половина змін припадала на країни Азії. В цілому у світі продовжують домінувати зміни лібералізаційного характеру над впровадженням нових обмежень, а пік останніх був у 2010 р., одразу після економічної кризи. Менш схильні до заходів лібералізації руху капіталу розвинуті країни (с. 177).

Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, вона є складовою частиною науково-дослідних тем: «Концептуальні основи економічної політики країн світу в контексті досягнення цілей розвитку тисячоліття» (номер державної реєстрації 0115U002391, 2015-2017 рр.), «Сучасні детермінанти світогосподарського розвитку» (номер державної реєстрації 0113U000601, 2013-2015 рр.), «Глобальні виклики сталого розвитку світового господарства» (номер державної реєстрації 0116U00335, 2016-2018 рр.), у яких безпосередньо здобувачем обґрунтовано теоретичні засади та практичні рекомендації щодо формування та реалізації інвестиційних стратегій в умовах посилення процесу регіоналізації міжнародної торгівлі.

Висновки і рекомендації, викладені у дисертаційній роботі, набули впровадження в роботі Управління зовнішньоекономічної діяльності Дніпропетровської обласної державної адміністрації (довідка № 11-832/0/98-17 від 31.10.2017); ТОВ «Автотранссервіс» (довідка № 122 від 28.11.2016); ТОВ «Малбі Фудс» (довідка № 23/04-11 від 26.04.2018); ТОВ «Позитрон GmbH» (довідка № 347 від 18.12.2017). Теоретичні та практичні результати дослідження використовуються у навчальному процесі кафедрою міжнародної економіки і світових фінансів Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (довідка № 88-552-109 від 15.03.2018).

5. Повнота викладення основних результатів в опублікованих працях.

Публікації автора адекватно відображають зміст проведеного дослідження. Наукові здобутки в рамках дисертаційного дослідження опубліковані у 16 наукових працях, зокрема 1 колективній монографії, 7 статтях у фахових наукових виданнях (з яких 3 – у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз), 8 публікаціях тез доповідей на наукових

конференціях. Загальний обсяг опублікованих праць, що належить особисто автору, становить 6,9 д.а. Вказані публікації автора наведені в авторефераті та у дисертації. Апробація положень, висновків та рекомендацій дисертаційної роботи відбулась на 8 міжнародних науково-практичних конференціях протягом 2011-2017 р.

6. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

У цілому позитивно оцінюючи науковий рівень та значення одержаних здобувачем результатів, потрібно звернути увагу на окремі недоліки та дискусійні моменти в роботі, які можуть бути враховані в процесі подальших досліджень.

1. Автор досліджує проблему переважно на основі закордонного досвіду, меншою мірою йдеться про досвід України (с. 174-174, 185-187, 225-228, 285, 290, 294, 298, 324, 327). На основі узагальнення закордонного досвіду вказані рекомендації щодо формування і реалізації Україною торговельно-інвестиційної стратегії. У той же час, на нашу думку, варто було б додаткову увагу зосередити на імplementації Угоди про асоціацію України з ЄС, яка містить положення в сфері регулювання руху капіталу та заснування бізнесу.

2. Автор поділяє країни на розвинуті країни, країни, що розвиваються, та країни з перехідною економікою (наприклад, термін «країни з перехідною економікою» вказується на с. 123-128, 132-134, 177-178, 189-192, 209-214 тощо). Дійсно така класифікація традиційно використовується з 1990-х років. Проте, в сучасних умовах термін «перехідні економіки» стає все більш дискусійним і використовується все менше у науковій літературі та офіційних публікаціях, зважаючи на те, що основні трансформації під час переходу від адміністративно-командної економіки до ринкової вже відбулися. Частина країн з перехідною економікою набула статусу розвинутих економік із входженням до ЄС. Іншу частину, зазвичай,

відносять до числа країн, що розвиваються. На нашу думку, більш доцільно використовувати класифікацію за рівнем розвитку або доходів на душу населення (країни з високими, середніми та низькими доходами).

3. У підрозділі 2.2 інвестиційні потоки аналізуються на прикладі шести великих інтеграційних блоків, серед яких тільки чотири є суто регіональними (ЄС, НАФТА, МЕРКОСУР, АСЕАН), а два інші (АТЕС і БРІКС) є менш інституціоналізованими блоками міжрегіонального характеру. Втім включення до аналізу для порівняння двох міжрегіональних блоків країн може також становити науковий інтерес. З іншого боку, часто перехресне членство країн у вказаних регіональних та міжрегіональних блоках призводить до подвійного рахунку експорту та прямих іноземних інвестицій в табл. 2.2, 2.3 (с.137, 138), що робить дискусійним розрахунок часток окремих інтеграційних утворень у сумарних показниках по шести розглянутих блоках. Схоже питання виникає щодо часток у табл. 3.9 на с. 251.

4. У додатку Л (с. 295-298) в розрізі країн вказані впроваджені заходи регулювання та лібералізації потоків ПП, які систематизовані у підрозділі 3.2. Цей масив даних можливо було б використати для визначення ефекту найбільш поширених типів заходів для динаміки показників залучення інвестицій, наприклад методами дисперсійного аналізу.

5. В роботі представлений аналіз тенденцій сукупних, внутрішньоблокових та двосторонніх інвестиційних потоків в інтеграційних утвореннях (с.137-145, 152-154, 157-159, 161-168). В контексті регіоналізації варто було б порівняти за тривалий період динаміку прямих інвестицій всередині інтеграційних утворень та міжнародні інвестиційні потоки з третіми країнами з метою визначення наявності чи відсутності ефекту відхилення прямих іноземних інвестицій з третіх країн.

6. У підрозділі 3.1 проводиться регресійно-кореляційний аналіз впливу прямих іноземних інвестицій на ВВП та експорт на основі даних за 2005-

16 pp. (с. 199-213). На нашу думку, бажано було б використати спостереження за більш тривалий період. Також, як справедливо зазначає автор, коефіцієнти кореляції не дають можливість однозначно визначити напрям причинно-наслідкових зв'язків. Тому варто було б використати часові лаги при розрахунку коефіцієнтів кореляції або тест Гренджера.

Проте вказані недоліки не зменшують загальну наукову цінність дисертаційного дослідження Пащенко О.В. і не заважають тому, щоб високо оцінити рівень виконаної роботи.

7. Оцінка мови, стилю й оформлення дисертації та автореферату.

Зміст дисертації за формою та суттю відповідає спеціальності, за якою вона подана до захисту. Дисертаційна робота написана українською мовою у науковому стилі з дотриманням стилістичних і граматичних вимог. Результати дослідження викладено повно, обґрунтовано та аргументовано. В роботі наведено широкий ілюстративний матеріал: формули, таблиці, малюнки та графіки, частина яких міститься у додатках, які займають 68 сторінок. Автореферат відображає основні положення та висновки дисертації, не містить інформації, яка не наведена у роботі, виконаний грамотно з використанням сучасної наукової термінології. Оформлення дисертації та автореферату відповідає вимогам державних стандартів Міністерства освіти і науки України.

8. Загальні висновки і оцінка дисертації.

Дисертаційна робота Пащенко Ольги Вячеславівни на тему «Інвестиційні стратегії країн в умовах регіоналізації міжнародної торгівлі» є оригінальним, завершеним, самостійним, цілісним науковим дослідженням, яке відзначається науковою новизною, обґрунтованістю висновків та виконане на достатньо високому рівні. Воно має теоретичне значення в сфері міжнародних економічних відносин і практичну цінність при формуванні та

реалізації інвестиційних стратегій країн в умовах посилення регіоналізації міжнародної торгівлі. Тему дисертаційної роботи розкрито, поставлену мету досягнуто, завдання дослідження виконано. Основні положення дисертації в повній мірі викладені та належним чином висвітлені в опублікованих наукових працях.

За своїм змістом та якістю дисертаційна робота «Інвестиційні стратегії країн в умовах регіоналізації міжнародної торгівлі» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), а її автор Пащенко Ольга Вячеславівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Офіційний опонент:

**доцент кафедри світового господарства
і міжнародних економічних відносин
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
кандидат економічних наук, доцент**

О. А. Чугасов

“04” лютого 2018 р.

ПІДПИС ЗАСВІАЧУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР НАЧ
КАРАУЛЬНА Н. В.

04 - 10

